

آب و توسعه

مطالعه و بررسی نحوه شکل گیری تمدن های بشری، نشان از آن دارد که هر جا آب بوده، انسان ها سکنا گزیده و برای پدید آوردن تمدن ها و جوامع بشری کوشش نموده اند.

بسیاری از تمدن ها در حوضه آبریز رودخانه ها و منابع آبی شکل گرفته، ادامه حیات داده و تکامل یافته اند. بررسی ها نشان می دهد که با کاهش و کمبود منابع آبی، بسیاری از این تمدن ها دچار دگرگونی های اساسی شده اند؛ به شکلی که بعضاً آثاری از آنها به جای نمانده است. تغییرات آب و هوا و گرم تر شدن کره خاکی، که به دنبال آن، کاهش بارش های آسمانی را به همراه داشته، دسترسی جوامع بشری را به آب های جاری دشوارتر نموده است.

بسیاری از کشورها، از سالیانی پیش به صورت جدی به فکر افتادند که چگونه با مشکل کم آبی و بی آبی برخورد کنند و در این راستا، تصمیمات سختی را اتخاذ نموده، همه کوشش خود را برای اجرایی نمودن این تدابیر به کار گرفته اند و در نتیجه، امروز کمتر از دیگران نگرانی دارند. ناگفته روشن است که عدم برنامه ریزی برای چنین شرایطی، می تواند تمدن های بشری را در گوشه و کنار کره زمین، به ورطه نابودی و نیستی بکشاند!

متأسفانه، در کشور ما که یکی از کشورهای بحران زده در زمینه کم آبی و بی آبی است، هنوز تصمیمات کافی و لازم گرفته نشده است و چنانچه رویه ها و الگوهای مدیریت تولید، توزیع و مصرف منابع آبی به سرعت اصلاح نشوند، باید منتظر پیامدهای سهمگینی در این زمینه بود؛ از جمله، برخی از نقاط کشور خالی از سکنه خواهند شد و آثار باقیمانده از تمدن ایران زمین با مخاطره جدی روبه رو خواهند شد.

امروز باید گفت کشور ما وارد بحران آب شده و این یکی از مهم ترین چالش های پیش روی کشور محسوب می شود که برای مقابله با این ابرچالش، عزم و اراده ملی و همراهی همه قوا و مردم نیاز است. منابع آب شیرین در جهان بسیار اندکند؛ از 100 درصد کل آب موجود در جهان، 97/2 درصد آب شور و غیرقابل استفاده و تنها 2/8 درصد آب ها، آب شیرین است. در مورد آب شیرین نیز درصدها چنین است:

2/77 درصد از آب های شیرین به صورت یخ های قطبی، 22/4 درصد به صورت سفره های آب زیرزمینی، 0/35 درصد در دریاچه های آب شیرین، 0/01 درصد نیز آب رودخانه، 0/04 درصد نیز بخار موجود در جو است. این منابع هم به شدت پراکنده اند و به طور یکنواخت بین همه انسان ها تقسیم نشده اند و متأسفانه، سهم کشور ما از این منابع، به علت قرار گرفتن در اقلیم خشک جهان، بسیار کم است. از همین رو، رقابت شدیدی بین کشورها برای دسترسی به این منابع به وجود آمده، که در آینده جنگ های آبی را نیز محتمل می سازد.

بر اساس اعلام فائو، کشاورزان ایرانی 22 درصد بیشتر از متوسط مصرف جهانی آب مصرف می کنند! متوسط جهانی تولید محصولات کشاورزی، به ازای هر مترمکعب آب حدود 5/2 کیلوگرم است که این میزان در ایران، حدود یک کیلوگرم است! ایران دو برابر مصرف سرانه دنیا آب مصرف می کند. سهم سرانه آب در شهر تهران به 350 متر مکعب در سال رسیده است!

نحوه برخورد حکومت ها و دولت ها؛ به ویژه در کشورهای خشک و نیمه خشک، با موضوع آب، معیار تشخیص میزان توسعه یافتگی محسوب می گردد. متأسفانه، در برنامه ششم توسعه کشور، به بحران کمبود آب اشاره ای نشده است. ایران از نظر غالب شاخص های ناپایداری محیطی در صدر کشورهای جهان قرار دارد؛ حتی پیش بینی می شود تا ده سال آینده کشاورزی در ایران به طور کامل تعطیل شود. در برنامه ششم توسعه، نه تنها به بحران کمبود آب توجهی نشده؛ بلکه بر مواردی تأکید شده که بدون توجه به نحوه تأمین آب مورد نیاز آن است، مانند:

تا پایان برنامه ششم باید شمار گردشگران ورودی به جمهوری اسلامی ایران به پنج برابر تعداد فعلی افزایش یابد.

بر اساس این ابلاغیه، شمار آنها باید به 25 میلیون نفر برسد. متوسط مصرف آب توسط گردشگران به طور معمول، سه برابر شهروندان ساکن هر منطقه است؛ اما آب کافی برای سیراب نمودن این جمعیت از گردشگران که بسیاری از آنان هم قرار است در فصل گرما به ایران بیایند، وجود ندارد!

اگرچه عوامل متعددی در به وجود آمدن شرایط فعلی کشور دخیل بوده اند؛ ولی مشکلات آب ایران، عمدتاً منشاء انسانی داشته و محصول دهه ها مدیریت ضعیف و ناکارآمد ناشی از عدم پیش بینی، برنامه ریزی ناهماهنگ و درک اشتباه از توسعه است. مشکلات کنونی آب ایران بیش از چند دهه است که ایجاد شده و نمی تواند بلافاصله حل شود. بسیاری از آسیب های بخش آب و اکوسیستم های کشور در یک دوره کوتاه مدت زمانی غیرقابل برگشت است؛ بنابراین، علاوه بر پیشگیری از آسیب ها و کوشش برای مرمت آنها، سرمایه گذاری جدی برای جلوگیری از مشکلات مشابه در سراسر کشور مورد نیاز است.

راه حل های مؤثر برای رفع مشکلات آب ایران:

• بازبینی سیاست های جدید رشد جمعیتی، توجه به توزیع جمعیت و محدود سازی نرخ رشد شهرنشینی؛

• مدرنیزه کردن کشاورزی و توانمندسازی کشاورزان و جوامع روستایی؛

• اصلاح الگوی کشت در مزارع با درنظر گرفتن اولویت های امنیت غذایی و همچنین، دسترسی به منابع محلی و بهره وری اقتصادی؛

• بهبود فن آوری به منظور جلوگیری از فشارهای اقتصادی- اجتماعی بر جوامع محلی و کشاورزی؛

توسعه و گسترش تعاونی های محلی کشاورزی و نهادهای مدیریت آب؛

• ایجاد بازارهای آب و تعیین و تأمین نیازهای آبی محیط زیست؛

• تغییر رویکرد از مدیریت منفعلانه، به مدیریت کنشگرانه در بخش آب؛

• بهینه سازی اقدامات مدیریتی بخش آب برای حل مشکلات کنونی و جلوگیری از تشدید آنها؛

اصلاحات ساختار کنونی حکمرانی در بخش آب و توانمندسازی سازمان محیط زیست؛

• افزایش آگاهی و آموزش عمومی در زمینه محیط زیست.

منبع: نشریه اتاق بازرگانی اصفهان